

Õiguskantsler

Maano Saareväli
maano.saarevali@sirk.ee

Teie 22.02.2019 nr

Meie 03.04.2019 nr 6-1/190444/1901695

Liiklusseaduse § 106 lg 1 p 4 põhiseaduspärasusest

Austatud Maano Saareväli

Pöördusite õiguskantsleri poole taotlusega kontrollida, kas [liiklusseaduse](#) (LS) § 106 lg 1 p 4 on kooskõlas [Eesti Vabariigi põhiseadusega](#). LS § 106 lg 1 p 4 kohaselt antakse auto ja mootorratta juhtimisõigus ja väljastatakse esmane juhiluba isikule, kellel ei ole karistatust [karistusseadustiku](#) 23. peatükis sätestatud liiklussüüteo eest. Tänan Teid pöördumise eest.

Õiguskantsler on analüüsinud nii väärteo kui ka kuriteo eest mõistetud karistuse kustumise sidumist esmase juhiloa taotlemise võimalusega ning leidnud, et regulatsioon on kooskõlas põhiseadusega. Liiklussüütegude eest karistatuse kehtimise ajal ei anta isikule juhtimisõigust teiste inimeste elu, tervise ja vara kaitsmise eesmärgil. Piirangut on võimalik vältida või selle kehtivusaega lühendada õiguskantsleri käitumisega.

1. Esmase juhtimisõiguse saamise kitsendustega piiratakse inimese liikumisvabadust. Teatud juhtudel piiratakse juhtimisõiguse mitteandmisega ühtlasi ka põhiseaduse §-s 29 sätestatud õigust valida vabalt tegevusala, elukutset ja töökohta. Kuivõrd tegemist on nn lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigusega, on Riigikogul õigus seda põhjendatud juhtudel piirata. Nii näiteks võib kehtestada teatud tegevusaladele kvalifikatsiooninõuded (nt arstid, kohtunikud, advokaadid), kogemusnõuded või ka keelenõuded (nt piisava eesti keele oskuse nõue). Sarnased piirangud, millega keelatakse teatud süüteo eest karistatud isikutel kas alaliselt või ajutiselt teatud valdkonnas tegutsemine, kehtivad ka teistes eluvaldkondades (vt nt avaliku teenistuse seadus, kaitseväge korralduse seadus, lastekaitse seadus, hasartmänguseadus, kindlustustegevuse seadus jne). Üldjuhul on piirangu aluseks karistus samas valdkonnas toime pandud süüteo eest ning piirangu eesmärgiks on olulisema(te) õigushüve(de) kaitse. Kõik sellised piirangud peavad aga olema sobivad, vajalikud ja proportsionaalsed.

2. Riigikogu on LS § 106 lõike 1 punktis 4 viidanud üksnes liiklusalastele kuritegudele, st kõige raskematele liiklusalastele rikkumistele, ja leidnud, et neid toime pannud isikud ei peaks karistuse kehtivuse ajal mootorsõiduki juhtimisõigust saama. Piirangu eesmärgiks on liiklusohutuse tagamine, kaitstavateks põhiõigusteks on teise inimese elu ja tervis, aga ka vara (omand). Piiranguga soovitakse tagada, et liikluses ei osaleks inimesed, kes on toime pannud raske liiklusalase rikkumise, mille tõttu on alust arvata, et nad võivad olla ohtlikud teistele liiklejatele. Mootorsõiduki juhtimisõiguse mitteandmine isikule, kellel on karistus raske liiklusalase süüteo

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

toimepanemise eest, on liiklusohutuse tagamise ja teiste inimeste elu, tervise ning vara kaitsmiseks kahtlemata sobiv abinõu.

3. Isikute põhiõigusi piirav abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Liiklusalase kuriteo toime pannud isikut saab mõjutada kas rahalise karistuse või vangistusega. Täiendavalt on võimalik ka isiku teatud ajaks liiklusest eemaldamine (juhtimisõiguse äravõtmine). Selle aja jooksul peab inimene näitama, et ta on õiguskuulekas, austab ja järgib ühiskonnas kokku lepitud reegleid. Juhtimisõiguse saamiseks tuleb näidata vastutustundlikkust, mida on võimalik teha läbides nn ooteaeg uut süütegu toime panemata. Piirang on seega vajalik, sest sel puuduvad võrdväärsed alternatiivid.

4. Piirangu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõiguse piiramise ulatust ja intensiivsust ning teiselt poolt piirangu eesmärgi tähtsust. Liiklusalase süüteo toime pannud isiku liikumisvabaduse või tegevusala, elukutse või töökoha valiku vabaduse piiramist karistatuse ajaks ei saa pidada liiga intensiivseks põhiõigustesse sekkumiseks, eriti kui arvestada piirangu eesmärki – teiste inimeste elu, tervise ja vara kaitset. Piirang juhtimisõiguse saamiseks on kehtestatud üksnes karistatuse ehk karistuse kehtivuse ajaks. Juhtimisõigust ja esmast juhiluba on võimalik taotleda siis, kui karistusandmed nimetatud süüteo eest on karistusregistrist kustutatud. Tegemist ei ole eluaegse piiranguga, vaid piirangu kehtivusaeg sõltub väga otseselt isiku enda õiguskuulekast käitumisest – karistuse täitmise ajast (nt rahalise karistuse tasumisest, üldkasuliku töö sooritamisest) ja edasistest rikkumistest hoidumisest.

5. [Karistusregistri seaduse](#) (KarRS) § 24 lg 1 p 1 kohaselt kustutatakse karistusandmed ja kantakse üle arhiivi, kui vääрте eest mõistetud või määratud rahatrahvi tasumisest, aresti kandmisest, üldkasuliku töö sooritamisest või põhikaristusena juhtimisõiguse äravõtmisest on möödunud üks aasta. Kuriteo puhul sõltub karistusandmete kustutamine konkreetsest karistusest, mis selle kuriteo eest mõisteti (KarRS § 24 lg 1 p 5 – 10). Rahalise karistuse mõistmisel kustutatakse karistusandmed karistusregistrist, kui kuriteo eest mõistetud rahalise karistuse otsuse täitmisest on möödunud kolm aastat. Tähtajalisest vangistusest või rahalisest karistusest tingimisi vabastamise korral kustutatakse karistusandmed kolme aasta möödumisel katseaja lõppemisest. Üldkasuliku töö puhul kolme aasta möödumisel üldkasuliku töö sooritamisest. Realse vangistuse mõistmisel sõltub karistusandmete kustutamine mõistetud vangistuse pikkusest. Alla viieaastase vangistuse mõistmisel kustutatakse karistusandmed viie aasta möödumisel vangistuse ärakandmisest. Viie- kuni kahekümneaastase vangistuse mõistmisel aga kümne aasta möödumisel vangistuse ärakandmisest.

6. Karistusseadustikus on sätestatud üksnes kõige raskemad liiklusalased süüteod, kergemad rikkumised on sätestatud vääртеgudena liiklusseaduses. Nii näiteks on mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi juhtimine lubatud alkoholi piirmäära ületades karistatav vääртеona, kuid mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi juhtimine joobeseisundis on karistatav kuriteona. Samuti on kuriteona karistatav üksnes süstemaatiline juhtimisõigusetu juhtimine, mitte esmakordne mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi juhtimine juhtimisõigusetu.

7. Kahjuks ei ole Eestis uuritud kõigi liiklussüütegude karistuspraktikat, kuid Justiitsministeerium on analüüsinud [karistuspraktikat joores juhtimise kuritegudes](#). Analüüsist nähtub, et vangistus moodustab 89% vaadeldaval ajavahemikul mõistetud karistustest, kuid reaalse vangistusega karistatuid oli vaid 9,5%. Üldjuhul jäeti vangistus tingimisi kohaldamata (tingimisi karistus koos katseajaga määrati 54%, tingimisi vangistus koos katseaja ja käitumiskontrolli kohustusega määrati 26% ja 10,5% puhul asendati vangistus üldkasuliku tööga). Osalist vangistust (šokivangistus) määrati 10 korral (3% vangistusega karistatutest), elektroonilise valvega vangistuse asendamisi ei olnud. Analüüsist toodi välja, et karistuspraktika on selgelt leebem varem karistamata juhtide puhul.

Süüdimõistetutest 24% omas kehtivat karistust joores juhtimise kuriteo eest ja nende kuritegudele reageerisid kohtud karmimalt.

8. Sellest võib järeldada, et pikaajalise reaalse vangistuse mõistmine liiklussüüteo eest on praktikas pigem erandlik. See eeldab raskete tagajärgedega kuriteo toimepanemist ja raskendavate asjaolude esinemist. Samuti võib see kõne alla tulla varem sama kuriteo eest juba karistatud isikute puhul, kelle eemaldamine liiklusest pikemaks ajaks on teiste inimeste elu ja tervise kaitset silmas pidades põhjendatud.

9. Seega on Riigikogu poolt LS § 106 lõike 1 punktis 4 kehtestatud piirang liiklusohutuse tagamise seisukohalt sobiv, vajalik ja proportsionaalne ning kooskõlas põhiseadusega. Siiski ei ole välistatud, et teatud juhtudel võib piirang osutada ebaproportsionaalseks. Näiteks võib see kõne alla tulla juhul, kui inimene on toime pannud mitu erineva raskusega süütegu ja liitkaristusena mõistetakse talle pikaajaline reaalne vangistus, mis tähendab, et ka karistuse kustumise aeg on väga pikk. Sellisel juhul on inimesel võimalik taotleda sätte põhiseaduspärasuse hindamist konkreetse kohtuasja menetluse raames. Selleks tuleks vaidlustada halduskohtus Maanteeameti otsus juhuluba karistatuse tõttu mitte väljastada ja ühtlasi tõstatada küsimus regulatsiooni põhiseaduspärasusest, tuues välja asjaolud, miks piirang on konkreetsel juhul ebaproportsionaalne. Kohtul on võimalik algatada põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Marju Agarmaa 693 8447
Marju.Agarmaa@oiguskantsler.ee